

Individuaalne õppekava elukohajärgses koolis – võimalus või takistus?

6. juuni 2014 Eliis Ait, Viimsi kooli eripedagoog; Ene Varik-Maasik, Tallinna ülikooli eripedagoogika lektor

Riigipoolsete koolitusvõimaluste arendamine aitaks luua ühist arusaama HEV-lastetoetamisest. Foto: Raivo Juurak

Paljud õpetajad ei soovi individuaalseid õppekavasid rakendada, sest see oleks tasuta lisatöö.

Uurimus „Individuaalne õppekava õpilase arengu toetajana” viidi läbi selgitamiseks individuaalsete õppekavade koostamise ja rakendamise takistusi ning võimalikke lahendusi. Andmete kogumiseks viidi läbi intervjuud Tallinna, Harjumaa, Pärnu ja Saaremaa õppenõustamiskeskuste eripedagoogide-nõustajatega (N = 5) ning Viimsi kooli HEV-koordinaatoritega (N = 4). Artikli alljärgnev tekst on koostatud uurimuse tulemuste alusel.

Mis takistab õppe individualiseerimist?

Uurimuse andmete põhjal selgus kolm tüüpilist takistust, mis pidurdavad koolides hariduslike erivajadustega lastele individuaalsete õppekavade koostamist.

Ei jõua käia viie lapse vahet „... ühes klassis on viis last individuaalsel õppekaval, õpetaja ei jõua lihtsalt nende õpilaste juurde 45 minuti vältel. Meie saime sinna abiõpetaja juurde panna, aga ka tema ütleb, et ei jõua käia viie õpilase vahet.” (Viimsi kooli HEV-koordinaator)

Õpetaja tööaja sisse peab jääma õpilaste õpetamine, tundide ettevalmistamine, töökavade koostamine, tööde parandamine, probleemidega tegelemine, järelevastamised, koosolekud jm ning kõige tippu veel õpilase erivajaduse märkamine, analüüsimine, eripäraga arvestamine ja tema toetamine. Individuaalse õppekava koostamine jääb kogu muu töö kõrval kahjuks tagaplaanile. Selle tõttu kannatavad HEV-õpilased, kes on tavaklassi kaasatud. Nüüdseks on klassis õpilaste arvu küll vähendatud, kuid endiselt on ühes kollektiivis enamasti 24–26 õpilast. Tihti on ühes klassis rohkemgi kui üks õpiraskusega õpilane ning nende laste toetamine vajab eraldi õppemeetodite planeerimist ja ettevalmistust. Individuaalne õppekava on lisatöö, mida ei tasustata. Ka seetõttu ei ole õpetajatel motivatsiooni seda koostada ja rakendada.

Iga spetsialist räägib erinevat juttu ... „Tundub, et kõik saavad sellest erinevalt aru, kõik spetsialistid teevad seda erinevalt, igal koolitusel räägitakse sellest erinevalt.” (Viimsi kooli HEV-koordinaator)

Üks põhiraskus, mille tõid välja nii kooli tugipersonal kui ka õppenõustajad, oli õpetaja hirm IÕK koostamise keerukuse ees. Õppenõustamiskeskuste eripedagoogid-nõustajad rõhutasid, et individuaalse õppekava koostamine ei ole nii keeruline ja ajamahukas, kui õpetajad kardavad. Individuaalset tööplaani saab koostada klassi tööplaaniga samal ajal ja koos. Klassi töökavasse kirjutatakse IÕK järgi õppiva lapse töökava (ülesanded, mida ta teeb, õpipädevused, kodused ülesanded jms). Koos klassi töökavaga on IÕK alusel õppiva lapse tegevuskava kogu aeg õpetajale nähtav.

Individuaalse õppekava koostamisest saadakse erinevalt aru. Vajadus IÕK-koolituste järele on suur. Suurimat koolitusvajadust nähakse selles vallas õpetajate hulgas. Vastanud lisasid, et koolituste süsteem ja sisu peab olema erinev sõltuvalt sellest, kas auditoorium on õpetajad või tugispetsialistid.

Asja võetakse formaalsusena. „IÕK juures on väga suur oht, et ta jääb fiktiivseks. Väga paljud õpetajad tajuvad seda ja ei taha seda mõttetut paberitööd teha.” (Õppenõustamiskeskuse eripedagoog-nõustaja)

Individuaalsete õppekavade puhul nähakse ohtu, et see võib jääda pelgalt dokumendiks paberil ning ellu seda ei rakendata. Kohandatud õppekava on sisuline dokument, mille rakendamine aitab erivajadusega lapsel koolis paremini toime tulla, tõhustades sealjuures õpetaja tööd klassiruumis. Kui klassi tavatööplaani kõik õpetajad ehk ei kasuta ja suuremate kogemustega õpetajatel on oma tööplaani juba peas, siis individuaalne õppekava lähtub konkreetsest lapsest ja tema eripärasest arengust. Selle lapse õppe-eesmärkide ja järjepideva arengu saavutamiseks tuleb seda kasutada. Et IÕK toimiks, on vaja teha vähemalt kord poolaastas kokkuvõtteid ja vajadusel muuta olemasolevat IÕK-d.

Mida teha teisiti?

Uurimusest selgus kaks põhilist valdkonda, mille täiustamine saab tuua kaasa kasu tugimeetmete rakendamisel.

Lisatöö tuleb lisatasustada. Õpetajad ei ole motiveeritud individuaalset õppekava rakendama, kui selle tegemist ei märgata ega tasustata. Tuleb väärtustada õppe diferentseerimist ja tõhustada õpetajate rahastamist, kes koostavad individuaalseid õppekavasid hariduslike erivajadustega õpilastele.

Võimalused koolitusteks. Riigipoolsete koolitusvõimaluste arendamine ja loomine individuaalse õppekava koostamise teemal aitab luua ühist arusaama HEV-laste toetamisest. Koolituste korraldamisel tuleb pidada silmas nende praktilisust, et õpetaja või tugitöötaja saaks oma teadmisi õpilase toetamisel ära kasutada.

Tugimeede toimib siis, kui õpetaja ja tugitöötaja mõlemad seda tahavad, soovivad, oskavad ja usuvad ning on loodud võimalused selle rakendamiseks.

Kui palju kaasatakse teistes maades?

Kaasava hariduspoliitika rakendamist on huvitav jälgida, võrreldes Eesti näitajaid teiste riikide omadega. HEV-õpilaste arvukus erikoolis, üldhariduskooli eriklassis või tavaklassis on riigiti väga erinev. Järgnevas tabelis on nii arvuliselt kui protsentuaalselt toodud välja HEV-õpilaste osakaal Eestis, Soomes, Saksamaas ja Norras.

Nimetatud riikide võrdluses on kaasava hariduspoliitika eduriigid kahtlemata Norra ja Soome. Eesti liigub kaasava poliitika suunas ning Saksamaal eelistatakse endiselt õpetada pigem eraldi. Samuti on Eesti, Soome ja Norra HEV-õpilaste toetussüsteemid üpris sarnased, erinevus ilmneb majandusvõimalustest johtuvalt. Erinev on ka erikoolis õppivate laste osakaal. Üle poole kõikidest HEV-õpilastest õpib Eestis endiselt erikoolis, Eestist kõrgem erikoolis õppijate osakaal on võrreldud riikide hulgas vaid Saksamaa.

Kaasavas koolis tuleb õpet kohandada erinevate erivajadustega õpilastele, nagu puudega, õpiraskustega ja mitmekeelsetele õpilastele, samuti andekatele. Erivajadusega õpilane vajab alati koolitöö kohandamist, kas siis õppekeskkonna või -protsessi muutmise kaudu.

Individuaalne õppekava võimaldab kooli personalil planeerida lapse arengut, jälgida õpetamise tõhusust, lisatoetuse vajalikkust, arendada koostööd vanemate ja teiste töötajatega. Kaasamise, individualiseerimise ja nõrgema õpilase edukuse võti on õpetaja. Tavaliselt on pedagoog see, kes õpilast, tema arengut ja hariduslikke (eri)vajadusi kõige paremini tunneb. Tema on ka see, kes peaks koolis õpilast sobiva õpetamisviisiga ainealaselt enim toetama.